

Jacek Grzybowski

Historia, Uniwersytet, Przyszłość. Filozofia Boga i religii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Studia Philosophiae Christianae 46/1, 258-264

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JACEK GRZYBOWSKI

Instytut Filozofii UKSW, Warszawa

**HISTORIA, UNIWERSYTET, PRZYSZŁOŚĆ.
FILOZOFIA BOGA I RELIGII NA UNIWERSYTECIE
KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO**

Istnieją pewne inicjatywy wydawnicze schowane niejako w ciszy uczelnianych katedr – książki, periodyki naukowe, serie wydawnicze – ukryte na zapleczach Uczelni, Uniwersytetów, Akademii, Szkół Wyższych. Trudno dostępne w dystrybucji, właściwie nie do spotkania w miejskich księgarniach, nawet tych naukowych. Powstają najczęściej w wydawnictwach uczelnianych, o małym nakładzie, stąd osiągalne są tylko w kioskach wydawniczych na kampusach uniwersyteckich. Czasem można się na nie natknąć surfując po Internecie. Mimo że niszowe, są jednak dla ludzi nauki pozycjami o niezwyklej wartości. Każdy bowiem, kto ma doświadczenie rzetelnej pracy naukowej wie, że właśnie czasem w takich niskonakładowych uczelnianych zeszytach, studiach i seriach można znaleźć bardzo ciekawe teksty. To zatem zbiory ważne, nie tylko dla akademickiego życia uczelni, ale może przede wszystkim dlatego, że często zawierają prawdziwe perełki naukowych dociekań i badań. Czasem tylko tam można przeczytać rzadko publikowane teksty, unikatowe tłumaczenia, oryginalne i śmiałe tezy – wszystko to w ramach przeróżnych serii wydawniczych, jakie inicjuje uczelnia. Również Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego może pochwalić się licznymi seriami przeróżnych periodyków uczelnianych o węższej czy szerszej specjalizacji – najczęściej związanych z określonym Instytutem bądź Katedrą.

W niniejszym tekście chciałbym przybliżyć źródła i historię jednego z periodyków wydawanego w ramach Instytutu Filozofii UKSW. Idea wydawania przez Katedrę Filozofii Boga i Religii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego periodyku naukowego – *Studia z filozofii Boga, religii i człowieka* ma swoje głębokie inspiracje w tradycji wydawniczej Akademii Teologii Katolickiej. Jej inicjatorem był wieloletni wykładowca tej uczelni biskup i profesor Bohdan

Bejze. Ten filozof i teolog, tomista i kulturoznawca, profesor i erudyta, jednocześnie biskup i duszpasterz, a także uczestnik II Soboru Watykańskiego, a osobiście skromny, pracowity naukowiec i redaktor, swoim zaangażowaniem przyczynił się do stworzenia w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych na ATK dobrej atmosfery dla inicjatyw wydawniczych.

Ks. bp Bohdan Bejze jako nauczyciel akademicki był redaktorem 65 tomów różnych dzieł zbiorowych, poświęconych filozofii, problematyce II Soboru Watykańskiego (seria *W nurcie zagadnień posoborowych*) i biografiami chrześcijan (seria *Chrześcijanie*) oraz autorem wielu własnych książek i artykułów. Blisko współpracował z katolickim tygodnikiem *Niedziela*. Związany w swoim naukowym życiu z Akademią Teologii Katolickiej był przez wiele lat członkiem Senatu ATK, a od 1969 roku przewodniczącym Komisji Episkopatu do spraw Kultury i przewodniczącym Komisji Episkopatu do spraw Dialogu z Niewierzącymi. Pełnił też funkcję przewodniczącego Sekcji Filozoficznej Wykładowców Uczelni Katolickich i przewodniczącego Podsekcji Wykładowców Metafizyki, był także czynnym członkiem Towarzystwa Naukowego KUL, Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w Warszawie i *Societa Internazionale Tomaso d'Aquino* w Rzymie.

Celem swojej naukowej i wydawniczej pracy bp Bejze uczynił upowszechnienie w formie periodyków naukowych współczesnej myśli filozoficznej, teodycealnej, a także wielu zagadnień kultury polskiej, zakorzenionej w wierze i tradycji chrześcijańskiej. Jako duszpasterz i profesor był głęboko przekonany o konieczności współpracy między ludźmi Kościoła, a ludźmi kultury. Dążył do odpowiedzialnego spotkania Ewangelii i współczesnego świata kultury, a płaszczyznę dialogu widział w upowszechnianiu publikacji książkowych. Istotnym elementem jego pasterskiej i naukowej postługi była popularyzacja dokonań II Soboru Watykańskiego, którego obrady i percepcja były w tamtych czasach ogromnym wydarzeniem, a w którego pracach osobiście uczestniczył. Poprzez liczne publikacje przybliżał nowość i wyjątkowość nauczania Soboru, pogłębiał wiedzę o nim, pomagając przyswajać wskazania i zalecenia Ojców Soborowych.

Jako pracownik naukowy bp Bejze był specjalistą w zakresie filozofii religii, autorytetem w dziedzinie teodycei i metafizyki, żywo zajmował się także tematyką soborową i biografiami wybitnych chrześcijan. Kierunki jego badań wyznaczały: związek filozoficznej afirmacji istnienia Boga i postaw moralnych; poprawna filozoficznie koncepcja istoty Boga; rozum w postawie człowieka wierzącego; współczesne próby zakwestionowania klasycznych dowodów na istnienie Boga; koncepcja filozofii Boga i koncepcja filozofii religii. Podstawowe osiągnięcia ks. Bohdana Bejze z zakresu wymienionych kierunków sytuują się w obrębie metafizyki, zwłaszcza filozofii Boga. Wśród nich należy wyróżnić opracowanie „natury” analogii w metafizyce tomistycznej, omówienie zagadnień dyskusyjnych z zakresu filozofii Boga i sformułowanie niezbędnych kierunków badań na w tej dziedzinie.

Kontynuacją zapoczątkowanej przez bp. Bejze i jego współpracowników serii wydawniczej jest periodyk wydawany przez Katedrę Filozofii Boga i Religii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego pt. *Studia z filozofii Boga, religii i człowieka*. Obecnie redaktorem naczelnym jest ks. prof. Jan Sochoń, a współpracownikami pracownicy naukowcy Instytutu Filozofii. Dzięki tej inicjatywie Wydział Filozofii Chrześcijańskiej UKSW kontynuuje tradycję zapoczątkowaną przez swojego wykładowcę i profesora – bpa Bohdana Bejze.

Każdy z tomów *Studiów*, podobnie jak wydawany przez bp. Bejze periodyk – *W nurcie zagadnień posoborowych* – ma określony tytuł i tematykę, jaką prezentują zawarte w nim teksty.

Pierwszy tom *Studiów* ukazał się w roku 2001 pod redakcją ks. prof. Pawła Mazanki i nosił tytuł *Filozofia i teologia w życiu człowieka*. Periodyk został zadedykowany ks. prof. Edmundowi Morawcowi CSSR, Kierownikowi Katedry Filozofii Bytu, Boga i Religii UKSW w podziękowaniu za ponad trzydziestopięcioletnią pracę dydaktyczną, rozpoczętą jeszcze na Akademii Teologii Katolickiej, a kontynuowaną na Uniwersytecie, a także etos kapłański i profesorski, jakim zawsze odznaczał się ks. Morawiec. Z tego względu tom ten zawiera sylwetkę ks. Profesora, bibliografię jego dokonań naukowych i szereg artykułów dotyczących filozoficznych i teologicznych problemów współczesnej kultury.

Tom drugi pod redakcją ks. prof. Jana Sochonia nosi tytuł *Pisma z filozofii religii* i w całości jest poświęcony kard. Marianowi Jaworskiemu, Arcybiskupowi łacińskiemu Lwowa, który w 2002 roku otrzymał doktorat *honoris causa* UKSW. Periodyk zawiera informacje o działalności naukowej, dydaktycznej i duszpasterskiej Ks. Arcybiskupa, a także wybór tekstów, jakie Kardynał napisał na temat filozofii religii.

Tom trzeci z roku 2005 powstał pod wspólną redakcją ks. prof. Jana Sochonia i prof. Andrzeja Wiercińskiego i nosi tytuł *Filozofia wobec tajemnic religijnych*. Periodyk powstał przy współpracy z filozofami z kanadyjskich ośrodków naukowych jako próba ożywienia i pogłębienia problematyki religijnej w jej związkach ze współczesną myślą filozoficzną, a także jako przestrzeń stawiania trudnych, a czasem niewygodnych pytań o losy Boga, religii i wiary w post-nowoczesnym świecie. Tom zawiera teksty naukowe w języku polskim i angielskim prezentując je w dwóch odsłonach: Bóg w sporze tradycji i Bóg w kontrowersjach współczesności.

Tom czwarty ukazał się w 2007 roku pod redakcją ks. prof. Jana Sochonia i ks. dr Jacka Grzybowskiego. Został w nim zaprezentowany temat *Filozofia i chrześcijaństwo*. Redaktorzy postawili sobie dwa zadania: z jednej strony, przybliżenie postaci – zapomnianego przez niektóre środowiska – francuskiego filozofa Étienne Gilsona, z drugiej wskazanie na aktualność, a nie sprzeczność, formuły filozofia chrześcijańska. Dlatego w tomie czwartym część pierwsza nosi tytuł *Parerga Étienne Gilsona szkice i drobne pisma filozoficzne*. Zostały tu opublikowane nieznane wcześniej w języku polskim teksty tego wybitnego mediewisty i historyka filozofii, jak: *Gdzie jest chrześcijaństwo?*; *Laicyzm i wolnomyślicielstwo*; *Laickość i laicyzm*; *Tomasz z Akwinu i nasi koledzy*; *Egzystencjalne granice filozofii*; *Koncepcja filozofii u św. Augustyna i św. Tomasza z Akwinu*; *Rola filozofii w historii cywilizacji*; *Szkoła chrześcijańska dla wszystkich*. Zaś w części drugiej tomu – *Głosy w sporze o filozofię uprawnianą przez chrześcijan* – zawarto artykuły będące próbą ukazania związków, jakie zachodzą pomiędzy myśleniem filozoficznym a motywami kultury chrześcijańskiej. Wymowa tekstów Gilsona i przedstawionych artykułów stara się przekonać czytelnika, że chrześcijańskie Objawienie było i jest głęboką inspiracją dla kultury europejskiej. Umocniło ludzki rozum w roz-

poznawaniu tajemnic rzeczywistości – świata, człowieka i Boga. Sam Gilson swoimi licznymi pracami tłumaczył i udowadniał, że mówienie, iż pomiędzy epoką antyczną a nowożytnością nie dokonano się nic godnego intelektualnej uwagi, jest wyrazem albo kompletnej ignorancji historyczno-filozoficznej, albo ideologii.

Bieżący, piąty tom *Studiów z filozofii Boga, religii i człowieka* wydany został w roku 2009 pod redakcją ks. prof. Jana Sochonia i dr Dariusza Piętki i nosi tytuł *Metafizyka wobec współczesności*. Teksty tam zawarte są próbą uzasadnienia trudnej współcześnie tezy, iż metafizyka nie umiera nigdy, co więcej, jest w sposób ukryty zawarta nawet w koncepcjach i systemach myślowych zwalczających tradycję metafizyki klasycznej i jej metodologię. Na tom złożyły się teksty pracowników Instytutu Filozofii UKSW i tekst w języku włoskim prof. Vittorio Possentiego z Uniwersytetu w Wenecji – *Il nichilismo europeo come estrema 'Tribulation de Sophie'*. Oprócz artykułów naukowych redaktorzy tomu zamieścili także dwa przekłady tekstów Dietricha von Hildebranda i Étienne Gilsona, a także sześć recenzji z najnowszych książek filozoficznych, jakie ukazały się ostatnio na polskim rynku.

Przedstawiona historia periodyku naukowego wydawanego i inicjowanego przez Wydział Filozofii Chrześcijańskiej najpierw ATK, a potem kontynuowanego przez UKSW, ukazuje z jednej strony ciągłość badań i poszukiwań, jakie inspirowała filozofia na tej uczelni, z drugiej dojrzałość i żywotność myśli Uniwersytetu narastającą z upływem lat. Zreferowana treść pierwszych pięciu tomów *Studiów z filozofii Boga, religii i człowieka*, ma także na celu przypomnienie, że Uniwersytet nie jest jedynie przestrzenią bieżącej pracy dydaktycznej, ale – i może przede wszystkim – wspólnotą uczonych i studentów powiązanych wspólnym pragnieniem poszukiwania prawdy i wiedzy. Nigdy, także dziś, nie było obojętne, jakie kulturowe i światopoglądowe idee tworzą Uniwersytety. Czy stają się przestrzenią marketingowego wyścigu w zawodowej rywalizacji o studentów i rynki pracy, czy też miejscem poszukiwania odpowiedzi na najważniejsze ludzkie pytania.

UKSW jest uniwersytetem wyrastającym z tradycji ATK i choć pamiętać należy, że założenie Akademii, już od początku skażone było ideą przeciwwagi dla Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i wpływami PRL-owskiej agentury, to jednak dzięki rzetelnej, uczciwej

i z gruntu chrześcijańskiej postawie wielu ludzi, księży i świeckich, stało się przestrzenią normalnej pracy naukowej i dydaktycznej. Dlatego sądzę, iż należy ciągle pamiętać – szczególnie na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej – iż zasadniczym zadaniem Uniwersytetu jest naukowe opracowywanie i pogłębianie istotnych treści chrześcijańskiej kultury. Jest to bowiem zawsze kultura *par excellence* humanistyczna³. To dzięki Uniwersytetom młodzi ludzie mogą wejść w tradycję takich inspiracji, które czynią człowieka nie tyle sprawnym w zarządzaniu, ile lepszym w życiu. Dlatego w życiu uniwersyteckim powinien się spełniać jeden z podstawowych wymogów osobowej natury człowieka: powinność prowadzenia człowieka ku prawdzie. Dopiero w tej perspektywie można zrozumieć, dlaczego każdy Uniwersytet winien być w swej najgłębszej treści filozoficzny – zawsze bowiem musi wykazać się umiłowaniem mądrości. Fundamenty cywilizacji Zachodu, wbrew współczesnym trendom, nie opierają się na paradygmacie technologii i ekonomii, ale na tym, co zawsze ożywiało tę kulturę, a co Grecy nazwali *théoria*, czyli widzenie rozumne, kontemplatywne.

Istnieje zatem coś takiego, co można określić jako podstawową powinność Uniwersytetu – wspólnoty wyrastającej z tradycji Akademii Platońskiej, arystotelesowskiego Lykejonu i średniowiecznego zasłuchania w słowa bakałarza na paryskim Wzgórzu św. Genowefy – powinność wychowywania studentów i profesorów do odpowiedzialnego uprawiania nauki, badawczej dociekliwości, uczciwości intelektualnej, a tym samym wierności prawdzie. Uniwersytet to miejsce, gdzie słucho się Myśli i współmyśli się z innymi, aby stworzyć przestrzeń debaty i poszukiwania⁴. Dlatego periodyki naukowe wydawane przez uczelnie, choć często leżą na zakurzonych półkach kiosków wydawniczych, stanowią świadectwo autentycznej pracy uczelni. Są znakiem tego, co powinno naprawdę wiązać działanie Uniwersytetu jako instytucji – a zatem nie znakiem administracji i finansów – ale *wiążącą mocą* prawdy. Dopiero to pozwala zobaczyć, dlaczego – mimo różnicy wieku, posiadanej wiedzy, statusu społecznego, dyscypliny badawczej czy używanych metod – ludzie uniwersytetu tworzą wspólnotę: wszy-

³ Por. M. A. Krapiec, *Człowiek, kultura, uniwersytet*, Lublin 1982, 348.

⁴ Por. T. Sławek, *Antygonia w świecie korporacji. Rozważania o uniwersytecie i czasach obecnych*, Katowice 2002, 55.

scy podlegają tej samej *wiążącej mocy* prawdy, a jej zdobycie stanowi cel podejmowanych wysiłków.

Akademickie nauczanie i badania wskazują na prawdę jako na fundament i rację istnienia Uniwersytetu. To oczywiście niemal trywialne stwierdzenie – Uniwersytet ma służyć prawdzie – jest ono jednak kluczowe dla zrozumienia tego, jak ogromną rolę spełnia on w kulturze. Prawda jest tu bowiem rozumiana jako coś, co jest sensem istnienia tego miejsca jako instytucji naukowej i społecznej. Dlatego ktoś, kto zamiast podporządkować się prawdzie, traktuje Uniwersytet instrumentalnie, z definicji niejako stawia się poza wspólnotą, jaką on tworzy⁵. Ten zaś kto chce do niej dołączyć, niech próbuje wejść w trud uczciwego zdobywania wiedzy i dzielenia się jej owocami z innymi.

⁵ Zob. A. Lekka-Kowalik, *Uniwersytet jako firma usługowa – szansa czy klęska?*, Ethos (2009)85-86, 55.